КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ. КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

DOI: 10.34015/2523-4552.2020.3.08
УДК 343.01

*Денисов С. Ф.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального
права та кримінології факультету
№ 6 Харківського національного
університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-1218-0016*

*Пузиревський М. В.,
аспірант кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та
кримінології Академії Державної
пенітенціарної служби
ORCID: 0000-0001-8835-3238*

ІДЕЇ ПРОФЕСОРА М. П. ЧУБИНСЬКОГО ПРО ІСТОРИЧНИЙ (ГЕНЕТИЧНИЙ) МЕТОД І НАСТУПНІСТЬ У КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті піднімається питання про сучасну роль методології у вітчизняному кримінальному праві та кримінально-правових дослідженнях. Аналізуються методологічні проблеми кримінального права, зокрема процес становлення історичного (генетичного) методу в працях учених кінця ХІХ – початку ХХ ст., та його ролі у вивченні питань наступності в науці кримінального права. Наголошено, що використання історичного (генетичного) методу наукового пізнання тягне не регрес кримінального законодавства, не повернення до старих форм, а навпаки, воно є тією необхідною рушійною силою задля міцного прогресу.

Авторами акцентовано увагу на тому, що ідеї використання історичного (генетичного) методу у вітчизняній науці кримінального права виникли не раптово, вони мали витоки своєї історії в суттєвих змінах кримінального законодавства в світі, диктуючи тим самим перед вітчизняними науковцями свої умови та вимоги для проведення сучасних кримінально-правових досліджень.

Ключові слова: Чубинський Михайло Павлович; кримінальне право; наука кримінального права; кримінально-правове дослідження; історичний (генетичний) метод; наступність.

В статье поднимается вопрос о современной роли методологии в отечественном уголовном праве и уголовно-правовых исследованиях. Анализируются методологические проблемы уголовного права, в частности процесс становления исторического (генетического) метода в трудах ученых конца XIX – начала XX вв., и его роли в изучении вопросов преемственности в науке уголовного права. Отмечено, что использование исторического (генетического) метода научного познания тянет не регресс уголовного законодательства, не возврат к старым формам, а наоборот, оно является тем необходимым условием для крепкого прогресса.

Авторами акцентируется внимание, что идеи использования исторического (генетического) метода в отечественной науке уголовного права возникли не внезапно, они имели истоки истории в существенных изменениях уголовного законодательства в мире, диктуя тем самым перед отечественными учеными свои условия и требования для проведения современных уголовно-правовых исследований.

Ключевые слова: Михаил Павлович Чубинский; уголовное право; наука уголовного права; уголовно-правовое исследование; исторический (генетический) метод; преемственность.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку юридичної науки, у тому числі наук кримінально-правового циклу, її методологічні проблеми складають один з основних напрямків проведення наукових пошуків вітчизняними та зарубіжними дослідниками.

Як слушно зазначає М. І. Панов під *методологією* (від грец. *methodos* – спосіб, метод і *logos* – наука, знання) науки взагалі, й кримінального права зокрема, слід розуміти систему методів, прийомів і засобів наукового пізнання, що являє собою комплекс історично обумовлених раціональних шляхів, засобів і форм руху мислення від незнання до знання, від припущення до істини, від конкретного до абстрактного, від явища до сутності, від одиничного до узагальненого [1, с. 5].

У свою чергу В. О. Туляков наголошує, що з методологічної точки зору, виникає питання, яким чином наукові категорії, доктринальні положення перетворюються у

відповідні норми права та імперативні максими, у динаміку судової практики, охоплюючись індивідуальною та груповою правосвідомістю, яка саме й є доктринальною, інституційною та нормативною передумовою формування концепції кримінального права, та яким чином ці концепти впливають на сучасне знання щодо протидії злочинності? Відповідь на це, на думку вченого, пов'язана із вирішенням деяких фундаментальних аспектів існування сучасної наукової теорії методології кримінального права [2, с. 196].

Невід'ємною частиною методологічних проблем будь-якої науки є питання про її *методи* (від грец. *methodos* – спосіб пізнання), тобто таку певну сукупність (комплекс) засобів, способів, прийомів, за допомогою котрих пізнаються явища об'єктивної дійсності, що складають предмет конкретної науки [3, с. 29; 4, с. 12; 5, с. 47; 6, с. 9; 7, с. 201; 8, с. 29]. Існують різноманітні методи пізнання, котрі використовує вітчизняна

наука кримінального права. Серед них у юриспруденції прийнято виділяти як основні так і додаткові методи, що доповнюють один одного та знаходяться між собою в тісному безпосередньому зв'язку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних і зарубіжних науковців, які в тій чи іншій мірі зверталися до проблематики методології науки кримінального права та, зокрема, історичного (генетичного) методу наукового пізнання, варто назвати М. І. Бажанова, Ю. В. Бауліна, П. С. Берзіна, О. А. Герцензона, М. І. Колоса, М. Й. Коржанського, П. С. Матишевського, П. П. Михайленка, В. О. Навроцького, А. В. Наумова, М. І. Панова, В. О. Тулякова, П. Л. Фріса, О. В. Харитонову, В. В. Хілюту, О. І. Чучаєва та ін.

Постановка завдання. Автори даного дослідження ставлять перед собою за мету комплексний аналіз фундаментальних ідей професора М. П. Чубинського щодо використання історичного (генетичного) методу та наступності у працях видатних учених-криміналістів кінця ХХ – початку ХХІ ст., котрі визначили подальший розвиток кримінально-правової науки з можливістю їх використання в умовах реалій сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Загальноновизнаним у науковій спільноті є той факт, що здійснення серйозного теоретичного дослідження будь-якого правового явища неможливе без використання *історичного (генетичного) методу пізнання* (від грец. *genetikos* – той, що відноситься до народження, походження). Деякі автори схильні до іменування даного методу як *історико-правовий* – дозволяє на базі

аналізу кримінального законодавства минулих років і практики його застосування виявити тенденції розвитку законодавства, прослідкувати його взаємозв'язок із соціально-економічними умовами життя суспільства і держави [9, с. 25; 10, с. 542; 11, с. 441]. Саме тому, на нашу думку, цілком обґрунтованим буде виокремлення історичного (генетичного) методу як одного з основних методів наукового пошуку у кримінально-правовій науці. Він розкриває переважно ті генетичні зв'язки і відносини об'єкта правової дійсності, що розвивається, конкретні умови його становлення та історичного розвитку.

Історичний (генетичний) метод пізнання припускає вивчення кримінально-правових явищ у їхньому історичному розвитку [8, с. 29]. Він пред'являє досліднику свої особливі вимоги до наукового пізнання. Історичний (генетичний) метод орієнтує учених на те, щоб у процесі безпосереднього проведення наукової розвідки простежувалися єдність, зв'язок якісно різних етапів, що пройшло у своєму розвитку конкретне досліджуване явище, щоб дане явище вивчалось в генетичному аспекті. Зв'язок конкретного кримінально-правового явища в його походженні, зміні та розвитку з іншими дозволяє зробити висновок про наступність у праві, у тому числі кримінальному, як про найважливішу тенденцію розвитку всієї сукупності правових явищ.

Історичний (генетичний) метод пізнання покликаний з'ясувати проблеми наступності в кримінальному законодавстві та науці кримінального права. Ми погоджуємося з В. О. Навроцьким,

який зазначає, що наступність в кримінальному законодавстві є таким зв'язком між двома законами, що встановлюють злочинність і караність діяння та інші його кримінально-правові наслідки, при якому в новому нормативному акті зберігаються основні ознаки, які визначають змістовну та формальну характеристику кримінального закону [12, с. 29]. Хоча вітчизняне кримінальне право у своєму розвитку, реагуючи на виклики та загрози в реаліях сьогодення, деколи виходить за рахунок закріплення нових положень за межі наступності, новели не скасовують самої прямої дії наступності на національне кримінальне законодавство.

Вважаємо за необхідне наголосити, що кримінальне право є системою, котра безупинно розвивається, і тому містить у собі не тільки елементи сьогодення, а й зберігає риси минулого, намічаючи водночас контури свого розвитку у майбутньому.

Дійсно, ми можемо спостерігати, що КК УСРР 1922 р. [13], КК УСРР 1927 р. [14] та КК УРСР 1960 р. [15] містили багато кримінально-правових норм, котрі зберігаються на території сучасної України протягом століть (склад кримінального правопорушення, поняття співучасті, відповідальність за окремі види кримінальних правопорушень та ін.), а отже, багато в чому визначили контури розвитку майбутнього КК України 2001 р. [16].

Варто все ж таки відзначити, що всі новели колись поступово відходять у минуле та в силу своєї наступності, у тому чи іншому ступені, сприймаються законодавцем на наступному етапі розвитку

суспільства. Тут цілком простежується вплив взаємозв'язку послідовних станів вітчизняного кримінального права, що безупинно розвивається. Звідси необхідно зробити аргументований висновок, що наступність у кримінальному праві виступає як закономірність його поступових ефективних змін і розвитку.

Як справедливо наголошує О. В. Харитонова призначення історичного (генетичного) методу наукового пізнання також може бути деталізовано виділенням наступних конкретних завдань:

1) більш повного, усебічного, глибокого осмислення існуючих кримінально-правових понять, їхнього місця і ролі в науці за допомогою зв'язку сьогодення з минулим;

2) оцінки накопичених знань з погляду визначення перспектив розвитку науки;

3) привнесення в науку кримінального права нових знань, що збагачують вже існуючі в ній поняття, сприяють виникненню і розвитку нових понять, категорій, концепцій [17, с. 12; 18, с. 28].

Простеживши походження відомих кримінально-правових інститутів, категорій і норм, дослідник дізнається про саме ті причини й умови, що їх породили, та, які впливали на їхній безпосередній розвиток. Знаючи це, він має можливість надати оцінку їхньому сучасному значенню, інакше кажучи, він одержує можливість вирішити, чи повинні даний інститут або кримінально-правова норма бути збережені, або, навпаки, вони повинні поступитися місцем іншим, оскільки втратили свою актуаль-

ність внаслідок зміни умов розвитку сучасного суспільства. Під час безпосереднього вирішення питання про те, які ж саме повинні бути нові положення закону про кримінальну відповідальність, вивчення досвіду минулих поколінь буде, знову таки, незамінним керівництвом і дороговказувачем. А отже, задля розуміння, оцінки і критичного аналізу закону про кримінальну відповідальність необхідно знати його історію; інакше всі судження про нього будуть позбавлені достатньої підстави.

Варто відмітити й той факт, що ідеї використання історичного (генетичного) методу у вітчизняній науці кримінального права виникли не раптово, вони мали витоки своєї історії в суттєвих змінах кримінального законодавства в світі, диктуючи тим самим перед науковцями свої умови та вимоги для проведення сучасних кримінально-правових досліджень.

У кінці XIX – на початку XIX ст. у працях відомих учених-криміналістів тогочасної Російської імперії, таких, наприклад, як Л. С. Білогриць-Котляревського, Л. Є. Владимірова, М. М. Гернета, В. В. Єсіпова, О. Ф. Кістяківського, С. В. Познишева, М. Д. Сергієвського, М. П. Чубинського та ін., можна відслідкувати перші успішні спроби звернення до використання історичного (генетичного) методу пізнання дійсності в розробці вихідних положень науки кримінального права.

З поміж усієї цієї дійсно видатної плеяди науковців, на нашу думку, перш за все варто зупинитися на висвітленні основних положень робіт сучасників, «наукових батьків» М. П. Чубинського – О. Ф. Кістяківського (1833–1885) та Л. С. Білогриць-

Котляревського (1855–1908), представників київської наукової школи, українців за походженням.

Так, ретельне дослідження робіт О. Ф. Кістяківського (1833–1885) приводить нас до висновку про те, що він усе своє не надто довге, але плідне наукове життя був послідовним прихильником використання історичного (генетичного) методу в науці кримінального права, досліджуючи чинне кримінальне право в найтіснішому зв'язку з його історією.

Як відзначає О. В. Харитонова, вчений вважав, що лише історія може надати пояснення причин як сучасного стану кримінального права, так і стану його в попередні періоди [17, с. 14; 18, с. 31].

М. П. Чубинський наголошує, що в «Елементарному підручнику загального кримінального права» (1875 р.), перевиданому в 1882 і 1891 рр., О. Ф. Кістяківський докладніше всіх інших, навіть іноземних, криміналістів розробив історію розвитку кримінально-політичних вчень, причому з особливою увагою поставився до письменників-борців за свободу думки і совісті і за безустанний рух науки вперед, у супереч самовдоволеному неучтву і рутині, що схиляється перед усяким чинним правом [19, с. 206].

Як зазначає відомий історик І. В. Лучицький, О. Ф. Кістяківський зарекомендував себе в якості ученого, який цілком зрозумів, що вивчати кодекси минулого можна і треба не так, як вивчаємо ми сучасні кодекси, а з іншої науково-історичної точки зору, що юристові мало знати ті або інші писані закони, а необхідно знати звичаї та погляди і первісних, диких народів, і народних мас узагалі [20, с. 411].

Дана точка зору отримала своє відображення у фундаментальній науковій роботі О. Ф. Кістяківського – «Елементарному підручнику загального кримінального права» (1875 р.). Друге видання даного підручника 1882 р., без змін перевидане втретє вже після смерті вченого (1885 р.) у 1891 р., відрізнялося від першого тим, що в ньому особлива увага була звернена на виклад історії розвитку науки кримінального права. У передмові до видання О. Ф. Кістяківський відзначав, що дане питання мало розроблене навіть в іноземній науковій літературі, однак воно є одним з тих кардинальних предметів науки, знайомство з яким здатне дати точку опори при вивченні науки кримінального права. Учений вважав, що зародження, розвиток і нагромадження понять кримінального права від їх початку до пізніших часів, у їх поступовій видозміні і розвитку викличе й обумовить застосування методу історичного [21, с. I, 28].

Будучи послідовним прихильником зазначеного методу, в «Елементарному підручнику загального кримінального права» (1882, 1891 рр.) учений провів докладний історичний аналіз розвитку кримінального права, яким підтвердив висловлену їм у передмові думку про те, що загальний закон розвитку права як органічного явища, подібного мові і релігії, цілком застосовний і до галузі кримінального права, яке є тільки закріпленням відносин, вироблених суспільством. О. Ф. Кістяківський постійно підкреслював, що історія кримінальних законодавств зарубіжних держав надає безсумнівні докази в підтвердження того положення, що

сучасні поняття про злочин і покарання є плід довгострокового життя народів, і що на їх створення пішли тисячоліття праці і зусиль. Кримінальне право Європи у тому вигляді, у якому воно існувало на той час, як наголошував учений, з'явилося не раптом; воно є накопиченою роботою багатьох століть і безлічі поколінь дослідників [21, с. 119].

Учений підкреслював, що процес розвитку і видозміни кримінального права є процес органічний, тобто такий, що відбувається по незмінних законах, властивих природі людських суспільств; у процесі цього розвитку і видозміни немає нічого довільного, немає стрибків, раптовості і несподіванок; усе в ньому підкоряється загальному, властивому всій природі, закону поступового розвитку, згідно з яким одна формація явищ народжується з іншої, згідно з яким найближче наступне мало чим відрізняється від останнього попереднього, але де дві крайні формації, не втрачаючи їхньої родової властивості, докорінно між собою розрізняються.

Враховуючи саме ту ситуацію, що склалася у вітчизняній кримінально-правовій науці на період наукової діяльності О. Ф. Кістяківського, можна сказати, що учений блискуче використовуючи підготовлене підґрунтя, був першим на пантеоні тих, хто об'єднав розрізнені переконання його сучасників-криміналістів, і, послідовно спираючись на історичний (генетичний) метод і відстоюючи при цьому необхідність його застосування з метою більш глибокого і усебічного вивчення кримінально-правової матерії, зумів аргументовано довести ідею про

історичну наступність у кримінальному праві.

На нашу думку, окремої уваги та розгляду також заслуговує спадщина відомого учня та послідовника О. Ф. Кістяківського – Л. С. Білогриць-Котляревського (1855–1908).

Зокрема, будучи прихильником історичного (генетичного) методу, у своєму «Підручнику російського кримінального права. Загальна й Особлива частини» (1903 р.) вчений відзначає, що сучасні суспільні інститути знаходяться у зв'язку з історичним минулим, в якому при найближчому дослідженні, незважаючи на їх удавану новизну й оригінальність, розкриваються в поступовій еволюції їхні антецеденти. Вивчення поступових модифікацій сучасних суспільних інститутів досить важливо тому, що воно з'ясовує саму природу останніх, їх віддалені корені, які висунули їх життєві інтереси. Цей зв'язок і наступність діючих інститутів з історичним минулим підтверджується й історією кримінального права [22, с. 59].

Саме у такій ситуації, що поступово складалася у вітчизняній кримінально-правовій науці періоду кінця XIX – початку XX ст., розпочинав свою наукову діяльність М. П. Чубинський (1871–1943) – відомий учень Л. С. Білогриць-Котляревського, видатний представник соціологічного напрямку у вітчизняній науці кримінального права.

Так, наукова робота вченого «Нариси кримінальної політики» (1905 р.) стала першим систематичним опрацюванням історичного розвитку (генези) й основних проблем кримінальної політики як

самостійної науки. Шляхом використання історичного (генетичного) методу наукового пізнання автор підкреслює, що вивчення юридичної сторони злочину та покарання дає сувору та ясну систематизацію матеріалу, що міститься у кримінальному законодавстві, формулює ряд загальних принципів, що впливають із нього, виробляє технічні заходи, висвітлює сучасний стан та історичну перспективу окремих інститутів, і, таким чином, сприяє зміцненню правосуддя і законності [23, с. 15].

До того ж варто зауважити, що особливий інтерес для розвитку вітчизняної кримінально-правової науки в аспекті її генези становить монографічне дослідження М. П. Чубинського – «Курс кримінальної політики» (1909 і 1912 рр.) [24; 25].

Будучи однією з фундаментальних праць у галузі кримінально-правових і кримінально-політичних досліджень, вона вперше на своїх сторінках систематизувала практично увесь тогочасний кримінально-політичний науковий матеріал. Підготовлені ученим перше видання у 1909 р. і перевидання у 1912 р. «Курсу кримінальної політики» вигідно відрізняються від праць інших представників кримінально-правової науки своїми глибокими екскурсами в історію. У них розглядається, починаючи з античної старовини, увесь хід розвитку кримінально-політичної думки, тим самим, у всій своїй красі розкриваючи переваги використання історичного (генетичного) методу пізнання в науці кримінального права.

За допомогою використання історичного (генетичного) методу пізнання, вченим особливо уважно

простежується рух кримінально-політичної думки за доби Середньовіччя та Нового часу. Як слушно наголошує М. П. Чубинський, лише в другій половині XVIII ст. виникає могутній реформаторський потік, який привів до створення кримінальної політики як наукової дисципліни. Автор відзначає, що саме із цих праць начебто і слід було починати історію кримінальної політики як науки. Однак тоді ще не існувало самого терміну кримінальна політика та питання про її співвідношення з наукою кримінального права не ставилося. Що ж стосується самої юриспруденції, то вона у більшості своїй відносилася ворожнече до потоку кримінально-політичних ідей [24, с. 2–3; 25, с. 2–3].

Усе вищенаведене безумовно підтверджує незмінність прихильності М. П. Чубинського ідеям історичної (генетичної) наступності в науці кримінального права.

Надалі, як ми можемо відслідковувати, ідеї та погляди, викладені М. П. Чубинським, отримали особливу цінність, та одержали свій подальший розвиток на наступному історичному етапі здійснення досліджень вітчизняними та зарубіжними ученими-криміналістами, знайшли власне відзеркалення в наукових розробках учених радянського періоду і, що особливо важливо, не втративши з плином часу своєї актуальності, закріпилися в кримінально-правових дослідженнях сучасності.

Певний вплив ідей щодо історичного (генетичного) методу наукового пізнання, розроблених, зокрема, М. П. Чубинським, простежується в роботах відомих учених-криміналістів на теренах тогочасної

Російської імперії М. М. Гернета, П. П. Пусторослева, М. Д. Сергієвського, Г. С. Фельдштейна та ін.

Г. С. Фельдштейн (1868–1930) у монографічному дослідженні «Головні течії в історії науки кримінального права в Росії», що вийшло друком у 1909 р., зробив вдалу спробу за допомогою історичного (генетичного) методу пізнання дослідити головні течії в науковій розробці кримінального права й з'ясувати впливи, під якими вони поступово склалися. Як зазначав учений минуле нашої науки це не лише підґрунтя, на якому виросло її сьогодення. Дане минуле з визначеністю вказує на те, які сторони залишилися або незацепленими, або недостатньо розробленими, і які фактори затримали у нас успіхи науки кримінального права. А отже, це минуле може бути для дослідника тим орієнтиром, що є необхідним і достатнім для подальшого її успішного розвитку [26, с. III].

Аналізуючи одну з головних праць іншого видатного вченого-криміналіста тієї доби М. Д. Сергієвського (1849–1908) підручник «Російське кримінальне право. Посібник до лекцій. Частина Загальна» (1887, 1890 та 1911 pp.), ми знаходимо безпосередній наголос на роботі М. П. Чубинського «Нариси кримінальної політики» (1905 р.). Підтримуючи обґрунтованість поглядів останнього, М. Д. Сергієвський вказував на необхідність застосування історичного (генетичного) методу в кримінальному праві, та відзначав, що з'ясувати умови утворення і розвитку правових інститутів можливо тільки шляхом історичного їх вивчення. Головне завдання історичного (генетичного)

методу пізнання, як наголошує вчений, полягає не в охороні застарілого матеріалу, а в тому, щоб простежити існуючий матеріал до його коренів і таким чином відкрити органічний принцип, в силу якого те, що має ознаки життя, самостійно відокремилося від того, що вже померло і належить лише історії [27, с. 9].

П. П. Пусторослев (1854–1928) у підручнику «Російське кримінальне право. Загальна частина» (1912 р.) вказує, що історичний метод дослідження в галузі кримінального права полягає в тому, що дослідник вивчає та визначає за допомогою фактів хід змін кримінального права в державі того чи іншого народу протягом певного проміжку часу, у зв'язку зі зміною потреб та умов тодішнього життя цього народу. За допомогою історичного методу, як відзначає учений, твориться історія кримінального права [28, с. 15].

М. М. Гернет (1874–1953) у своїй роботі «Кримінальне право. Частина загальна» (1913 р.) надає вагомого значення науковому надбанню М. П. Чубинського, зокрема, його праці «Нариси кримінальної політики» (1905 р.). Учений наголошує на тому, що тисячолітнє існування кримінального права супроводжувалося глибокими змінами свого змісту в безпосередньому взаємозв'язку з розвитком суспільства [29, с. 1].

Висновки. З вище викладеного можна дійти цілком логічного висновку, що науці кримінального пра-

ва не бажано обмежуватися одним чинним правом, залишаючи осторонь вивчення його історії. Саме по собі, кожне слово закону про кримінальну відповідальність пов'язане з життям десятків минулих поколінь, і для того, щоб зрозуміти його та належним чином надати ґрунтовну оцінку, необхідно простежити, наскільки дозволяють засоби вітчизняної історії, його походження, витoki, усе його генетичне коріння. Так, використання історичного (генетичного) методу наукового пізнання тягне не регрес національного кримінального законодавства, не повернення до старих форм, а навпаки, воно є тією необхідною умовою задля міцного прогресу.

Саме тому, ми вважаємо, що під вивченням історії науки вітчизняного кримінального права минулих століть, мається на увазі не цілковите повернення до його основ, а науковий пошук у ньому саме тих джерел і тверджень, котрі зможуть стати надзвичайно актуальними в умовах проведеннях сучасних наукових розробок. Завдання історичного (генетичного) методу наукового пізнання полягає не в збереженні застарілого матеріалу, а в тому, щоб, простеживши потрібний існуючий матеріал до його коренів і відкинувши певні застарілі ідеї, зберегти позитивний прогресивний досвід, нагромаджений попередніми поколіннями у віках, і дати у такий спосіб суттєвий поштовх до звернення нових знань в умовах сьогодення.

Список використаних джерел

1. Панов М. І. Основи методології науки кримінального права. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2017. № 2 (9). С. 1–41.

2. Туляков В. О. Новітні методи у дослідженнях науки кримінального права. *Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 19 травня 2017 р.). У 2-х томах. Т. 2. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 195–198.
3. Берзін П. С., Денисова Т. А., Навроцький В. О. та ін. Українське кримінальне право. Загальна частина: підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 712 с.
4. Вознюк А. А. Кримінальне право України. Загальна частина: конспект лекцій. Київ : НАВС, «Освіта України», 2016. 236 с.
5. Берзін П. С. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник: у 3-х томах. Т. І.: Загальні засади. Київ : ВД «Дакор», 2018. 404 с.
6. Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник. 3-те вид., переробл. і допов. Одеса : Фенікс, 2018. 394 с.
7. Словник Загальної частини кримінального права України / Автори-упорядники: С.Ф. Денисов, М.В. Пузиревський. Чернігів : Видавництво «Десна Поліграф», 2018. 536 с.
8. Борисов В.І., Тацій В.Я., Тютюгін В.І. та ін. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник. 6-те вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2020. 584 с.
9. Хилюта В.В. Како́й бытъ методологии уголовного права. *Lex Russica (Русский закон)*. 2016. № 12 (121). С. 20–31.
10. Панов М. І. Наука кримінального права. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 17: Кримінальне право*. 2017. С. 539–543.
11. Колос М. І. Українське кримінальне право: походження, розвиток і сучасність: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Острог, 2019. 471 с.
12. Навроцький В. О. Наступність кримінального законодавства України (порівняльний аналіз КК України 1960 р. та 2001 р.). Київ : Атіка, 2001. 272 с.
13. Уголовный кодекс УССР, утвержденный 23.08.1922 г. Харьков: Издание Наркомюста УССР, 1922. 49 с.
14. Уголовный кодекс УССР, утвержденный 08.06.1927 г. Харьков: Юридическое издательство НКЮ УССР, 1927. 135 с.
15. Кримінальний кодекс УРСР: Закон УРСР від 28.12.1960 р. № 2000–V. Відомості Верховної Ради УРСР. 1961. № 2. Ст. 14.
16. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341–III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.
17. Нагорнюк О. В. Питання Загальної частини кримінального права в працях О.Ф. Кістяківського: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2004. 220 с.
18. Харитонов О. В. Кримінально-правові погляди О. Ф. Кістяківського: наукова спадщина та її значення для сучасних кримінально-правових досліджень: монографія. Харків : Право, 2010. 252 с.
19. Чубинский М. П. Статьи и рѣчи по вопросам уголовного права и процесса. Томъ 1 (1896–1906 г. г.). Харьковъ : Типографія «Печатное Дѣло», 1906. 309 с.
20. Лучицкий И. В. А.Θ. Кистяковский (Некрологъ). *Кіевская старина*. Годъ третій. Томъ XI. Февраль. 1885. С. 406–415.
21. Кистяковский А. Θ. Элементарный учебникъ общаго уголовного права. Томъ первый. Общая часть. Третье издание печатанное безъ перемѣнъ со второго. Кіевъ: Изданіе Ф.А. Іогансона, 1891. С. I–XIX, 1–850.
22. Бѣлогрицъ-Котляревский Л. С. Учебникъ русскаго уголовного права. Общая и особенная части. Кіевъ: Типо-литографія И.И. Чоколова, 1903. С. I–IV, 1–618.
23. Чубинский М.П. Очерки Уголовной Политики. Понятіе, исторія и основныя проблемы уголовной политики, какъ составнаго элемента науки уголовного права. I–III. Харьковъ: Типографія «Печатное Дѣло», 1905. С. I–V, 1–534.

24. Чубинский М. П. Курсъ уголовной политики. Ярославль: Типографія Губернскаго правленія, 1909. С. I–V, 1–441.
25. Чубинский М. П. Курсъ уголовной политики. Издание 2-е. Санкт-Петербургъ: Типографія т-ва «Общественная польза», 1912. 426 с.
26. Фельдштейнъ Г. С. Главныя теченія въ исторіи науки уголовного права въ Россіи. Ярославль: Типографія Губернскаго правленія, 1909. С. I–XXII, 1–668.
27. Сергѣевский Н. Д. Русское уголовное право. Пособіе къ лекціямъ. Часть общая. Издание девятое. Санкт-Петербургъ: Типографія М.М. Стасюлевича, 1911. С. I–VIII, 1–397.
28. Пусторослев П. П. Русское уголовное право. Общая часть. Выпускъ I. Введение. Источники уголовного права. Преступленіе. 2-е исправленное изданіе. Юрьевъ: Типографія К. Маттисена, 1912. 535 с.
29. Гернетъ М.Н. Уголовное право. Часть общая. Херсонъ: Изданіе Н. А. Ходушина, 1913. С. I–III, 1–202.

References

- Panov, M. I. (2017). Osnovi metodologiyi nauki kriminalnogo prava. *Visnik Asociaciyi kriminalnogo prava Ukrayini*, 2 (9), 1–41 [in Ukrainian].
- Tulyakov, V. O. (2017). Novitni metodi u doslidzhenniyah nauki kriminalnogo prava. *Tradiciyi ta novaciyi yuridichnoyi nauki: minule, suchasnist, majbutnye: materialy Mizhnarodnoyi naukovo-praktichnoyi konferenciyi* (m. Odesa, 19 travnya 2017 r.). U 2-h tomah. T. 2. Odesa: Vidavnicij dim «Gelvetika», 195–198 [in Ukrainian].
- Berzin, P. S., Denisova, T. A., Navrockij, V. O. (2013). *Ukrayinske kriminalne pravo. Zagalna chastina*. Kiyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
- Voznyuk, A. A. (2016). *Kriminalne pravo Ukrayini. Zagalna chastina*. Kiyiv: NAVS, «Osvita Ukrayini» [in Ukrainian].
- Berzin, P. S. (2018). *Kriminalne pravo Ukrayini. Zagalna chastina*. T. I.: Zagalni zasadi. Kiyiv: VD «Dakor» [in Ukrainian].
- Fris, P. L. (2018). *Kriminalne pravo Ukrayini. Zagalna chastina*. 3-te vid., pererobl. i dopov. Odesa: Feniks [in Ukrainian].
- Slovník Zagalnoyi chastini kriminalnogo prava Ukrayini* (2018). S.F. Denisov, M.V. Puzirevskij. Chernigiv: Vidavnistvo «Desna Poligraf» [in Ukrainian].
- Borisov, V.I., Tacij, V.Ya., Tyutyugin, V.I. (2020). *Kriminalne pravo Ukrayini: Zagalna chastina*. 6-te vid., pererob. i dopov. Harkiv: Pravo [in Ukrainian].
- Hilyuta, V.V. (2016). Kako byt metodologii ugolovno prava. *Lex Russica (Russkij zakon)*, 12 (121), 20–31 [in Russian].
- Panov, M. I. (2017). Nauka kriminalnogo prava. *Velika ukrayinska yuridichna encyklopediya: u 20 t. T. 17: Kriminalne pravo*, 539–543 [in Ukrainian].
- Kolos, M. I. (2019). *Ukrayinske kriminalne pravo: pohodzhennya, rozvitok i suchasnist* (dis. ... d-ra yurid. nauk). Ostrog [in Ukrainian].
- Navrockij, V. O. (2001). *Nastupnist kriminalnogo zakonodavstva Ukrayini (porivnyalnij analiz KK Ukrayini 1960 r. ta 2001 r.)*. Kiyiv: Atika [in Ukrainian].
- Nagornyyuk, O. V. (2004). *Pitannya Zagalnoyi chastini kriminalnogo prava v pracyah O. F. Kistyakivskogo: (Dis. ... kand. yurid. nauk)*. Harkiv [in Ukrainian].
- Haritonova, O. V. (2010). *Kriminalno-pravovi poglyadi O.F. Kistyakivskogo: naukova spadshina ta yiyi znachennya dlya suchasniy kriminalno-pravovih doslidzhen*. Harkiv: Pravo [in Ukrainian].

S. Denysov, Doctor of Law, Professor, Professor of Department of Criminal Law and Criminology of the faculty № 6 of Kharkiv National University of Internal Affairs
ORCID: 0000-0002-1218-0016

M. Puzyrevskiy, Postgraduate student of Department of Criminal, Criminal-Executive Law and Criminology of Academy of the State Penitentiary Service
ORCID: 0000-0001-8835-3238

**The ideas of professor Mikhail Chubynskyi
on the historical (genetic) method and follow-up in criminal
legal research at the end of XIX – early of XX century**

The paper raises the question of a modern role of methodology in criminal law and criminal law studies. The authors reveals the essence of methodology in criminal law and its significance approaches to methodology definitions and its current state. In modern conditions of development of legal science, including sciences of a criminal law cycle, its methodological problems make one of the basic directions of carrying out scientific researches by domestic and foreign researchers.

Methodology of the modern science of criminal law is a complex and multifaceted institution that covers: a) problems of a structure of scientific knowledge in criminal law and scientific theories (constructions); b) laws of appearance, functioning and changes of scientific legal theories and doctrines in criminal law; c) a conceptual frame of criminal law; d) the structure and operative system of research methods applied in the criminal law; e) analysis of a criminal law language.

The paper is devoted to an analysis of methodological problems of a criminal law, namely, an establishing process of historical method in the writings of scientists at the end of XIX – beginning of XX century, and its role in studying succession issues in a criminal legal science. The implementation of a serious theoretical study of any legal phenomenon is impossible without the use of historical (genetic) method of cognition. This method allows identifying trends in the development of legislation, to trace its relationship with the socio-economic conditions of society and the state, based on the analysis of criminal law of previous years and the practice of its application. It reveals mainly those genetic connections and relations of the object of the developing legal reality, concrete conditions of its formation and historical development.

The use of the historical (genetic) method of scientific knowledge does not draw on a regression of criminal legislation, not a return to old forms, but on the contrary, it is the necessary condition for strong progress.

The paper focuses on the fact that the ideas of using the historical (genetic) method in the domestic science of criminal law did not arise suddenly, they had the origins of history in significant changes in criminal legislation in the world, thereby dictating to scientists their conditions and requirements for conducting modern criminal law research. In the future, methodological foundations of criminal law should be associated with an ability and cognitive perspective to combine methodological approaches.

Keywords: *Mikhail Chubynskyi; criminal law; criminal legal science; criminal law research; historical method; succession.*